

Kirke- og kunsthistoriske Møder

afholdte i Aaret 1897.

Takket være den Understøttelse, der af Regjering og Rigsdag er ydet Selskabet for Danmarks Kirkehistorie, har det været muligt i Aaret 1898 at fortsætte den Foredragsvirksomhed, der nu har fundet Sted i nogle Aar rundt om i Landet og stadig har vist sig i Stand til at samle en talrig Kreds af opmærksomme og interesserede Tilhørere. — Som sædvanlig skal her gives en kort Udsigt over Møderne og de ved samme holdte Foredrag. Det vilde jo blive for vidtløftigt, om Foredragene i deres Helhed skulde meddeles; i Reglen nøjes vi derfor med kortere Referater og Uddrag eller med Brudstykker, der ville kunne give Læseren en Forestilling om Gangen i det hele.

Møde i Kjøge.

Alt for flere Aar siden havde Selskabet modtaget en Opfordring til at holde Møde i Kjøge, men først den 27. April 1898 lykkedes det at realisere Planen. Ved Hr. Pastor Th. Tesch's Omsorg var alt paa Stedet ordnet paa bedste Maade, og en talrig Forsamling, hvoriblandt flere besøgende fra Kjøbenhavn, Roskilde, Storeheddinge samt de omgivende Landdistrikter, havde indfundet sig i

Kjøge Kirke, hvor Mødet holdtes. Referater af Foredragene læstes i de følgende Dage i flere stedlige Blade. Navnlig kan fremhæves, at »Østsjællandsk Folkeblad« indeholdt særdeles nøjagtige og udførlige Gjengivelser af dem, ligesom Pressen i det hele udtalte megen Tilfredshed med Mødet.

Efter et Orgelpræludium gjorde Selskabets Formand, Dr. H. F. Rørdam, i nogle Indledningsord opmærksom paa, at Selskabets Opgave var i Skrift og Tale at fremdrage Sporene af Fortidens kirkelige Liv og om muligt at gjøre dem nærværende for den nulevende Slægt, saa den kunde faa en Følelse af, at der ogsaa i de henrundne Tider var gjort et betydningsfuldt Arbejde for ved Helligaandens Bistand at »bygge Guds Kirke og oplyse hans Folk«. Vi lagde ikke Skjul paa, at Fortidens Kirkehistorie mangelang fortalte om Fejl og Fald, der vidnede om den menneskelige Synd og Skrøbelighed; men vi opsøgte dog ikke med Flid sligt, da vi meget hellere dvælede ved Minderne om Herrens Trofasthed og Naade, som ogsaa det danske Folks Kirkehistorie bærer Vidnesbyrd om paa saa mange af sine Blade.

Derpaa gaves Ordet til Professor, Stadsarkitekt L. Fenger, der fremdrog Minderne fra Kjøge i Middelalderen. Hans Omtale af S. Nicolai Kirke gjengives her lidt udvidet og ændret:

Kjøge Kirke skal ifølge en Efterretning i Danske Atlas (II, S. 361), hvis Hjemmel dog ikke kjendes, være opført(?) i Aaret 1324, hvad dens Bygningsmaade ikke modsiger. En opmærksom Betragter vil dog snart see, at den bestaar af et ældre Parti: Taarnet og de 3 vestligste Hvælvingsfag, hvortil senere de 4 østligste Hvælvingsfag ere føjede, endelig, at Taarnet er bleven forhøjet og Sideskibene forlængede mod Vest paa begge Sider af Taarnet.

Da Kirken ikke vides at have haft nogen Forgjænger paa samme Sted, vækker det nogen Forundring, at man

har begyndt dens Bygning fra Vest af, thi Højalteret med dets Messetjeneste, skulde man tro, maatte der i en middelalderlig Kirke først have været sørget for. Dog de indvendige Blindinger i Højkirkens 3 vestlige Fags Sidemure saa vel som Hvælvingen og de ligeledes sirligt overhængende Nicher i Taarnet røbe umiskjendeligt disse Partiers Oprindelighed i Modsætning til de 4 østligste Fag.

Den sandsynligste Forklaring af denne Kjendsgjerning turde være, at man har begyndt med at opføre en midlertidig Bygning til Messens Brug i den Tanke, at man vilde udvide og omsider erstatte denne ved en solid overhængende Murstensbygning. Andetsteds bar man sig ad paa samme Maade, ogsaa der, hvor en ældre Kirke maatte vige Pladsen for en Nybygning. I den med Kjøge Kirke omtrent samtidige St. Mikkel's Kirke i Slagelse kom ved Restaurationen i 1873—76 en Indskrift paa en Gjordbue i et af det nordlige Sideskibs østligste Fag til Syne, hvilken beretter, at den til Gjordbuen hørende Hvælving er lukket i Aaret 1333.

Denne Indskrift bliver fuldt forklarlig, hvis man antager, at den omtalte Hvælving var den, med hvilken hele Kirkens Overhængning bragtes til Ende, men temmelig gaadefuld, hvis man gaar ud fra, at Choret har været afsluttet indtil Gjordbuen, før der blev begyndt paa Kirken.

Dels synes Choret nemlig for kort, til at have kunnet bestaa som en færdig, selvstændig Bygningsdel, før der blev begyndt paa Resten, dels røbe de vestligste Hvælvingsfag sig ved deres Profiler uimodsigeligt som de ældste, og endelig forstaar man neppe, hvordan og hvorfor denne Indskrift er bevaret, hvis Kirkens Bygning er skredet jævnt frem fra Øst til Vest.

I Slagelse antages Taarnet for at være senere end Kirken.

Den Vestdør, som her fandtes før Restaurationen, var meget uanselig og har ikke, før den ved denne blev udvidet, skullet tjene som Kirkens Hovedindgang. I Kjøge fandtes før i 1871 slet ingen Dør i Taarnet, som med en

stor Bue aabnede sig ind mod Kirken. Derimod fandtes og findes der i Taarnets nordre, vestre og søndre Vægge, som ovenfor bemærket, sirligt overhængende Nicher, hvis sandsynligste Forklaring er den, at de have været bestemte til at optage 3 Altere.

Kjøge Kirke synes altsaa at have haft et Slags Vestchor, før den fik sit endelige Østchor; men til hvilke Helgener de 3 Altere i Taarnet vare viede, derom have hverken historiske Efterretninger eller fundne Spor af Kalkmalerier eller deslige hidtil givet os nogen Oplysning. Taarnanlægget er ejendommeligt og ret enestaaende.

Dog medens Slagelses St. Mikkel's Kirke har en smuk og ejendommelig Chorslutning med 3 polygonale Nicher, i hvilke der har staaet Altere, viede efter Sigende til Jfr. Maria, St. Michael og den hellige Anna, og medens denne Chorslutning tyder paa, at Kirken er blevet fuldendt, inden Planen for dens første Anlæg var glemt, er Choret i Kjøge kun en klodset Forlængelse af Kirken, ved hvilken man har ombyttet de fine og sirlige indvendige Blændinger i Høj Kirkens Sidemure med andre mindre smagfulde. Sandsynligheden taler for, at den indkaldte tyske Mester, eller hvem ellers det første Anlæg skyldes, har været død eller borte, da Choret skulde bygges og at man har taget sin Tilflugt til en hjemlig Haandværker, som ikke forstod at slutte Choret bedre end med en lige Gavl.

Denne Gavl er dog ikke oprindelig i sin hele Udstrækning, som vi nu see den, idet Tagene saa vel paa Hovedskibet som paa Sideskibene vare afvalmede¹⁾ efter 1794 og først atter fik Taggavle, Sideskibene i 1871 og Hovedskibet i 1880. Sideskibenes vestlige Taggavle synes ogsaa at skrive sig fra 1871. Hvor klodset Choret er føjet til Kirken, kommer stærkest frem i det Ydre. Dets Bredde er nemlig, uvist af hvilken Grund, blevet større end Kirkens, hvilket har givet en højst uheldig Sammenføjning.

¹⁾ D. e. med samme Skraaning mod Gavlene og mod Langsiderne.

Taget var oprindelig tækket med Bly og havde et Spir med en lille Klokke mellem Chor og Kirke; dette nedtoges i 1794. Om et Tag oprindeligt har dækket over alle 3 Skibe, som man har ment¹⁾, kan være tvivlsomt, dog har det neppe været Meningen, at Højkirkens Hvælvingers Skjoldbuer skulde vise sig udvendigt.

Med Hensyn til Tiden, da Choret tilbyggedes, lade de historiske Efterretninger os i Stikken. De melde vel om et Vor Frue Alter og Kapel, hvilket sidste byggedes omtrent 1394 ved Kirken og tilhørte det tyske Kompagni; men hvor laa dette Kapel? A. Petersen siger i sin *Kjøge Byes Historie* S. 222, at det nuværende søndre Vaabenhus blev opført 1676 uden Udgift for Kirken mod et Vederlag af 200 Rdl. for Skjøde paa de Gravkapeller, som Familierne Luxdorph og Schøller lode sig indrette i dets sydlige Halvdel; men da det Gitter med Messingbalustre, som nu skiller dets nordre Deel fra Kirken, er skjænket til det Daabskapel, som tidligere fandtes her, af Raadmand Jens Hansen Riber (1649—57) og Hustru, er Daabskapellet vel indrettet i en ældre Bygning, og Byggearbejdet i 1676 har da maaskee kun bestaaet i Indretning af 2 Gravkjældere og Opsætning af Epitaphier. Det søndre Vaabenhus er nu meget forhutlet ved gjentagne Ombygninger, og dets Tid ikke let at bestemme; men at det kan have afløst det tidligere Vor Frue Kapel lader sig vel i hvert Fald ikke benægte, og har dette ligget her, maa Choret altsaa være opført før 1394.

Et andet Kapel kaldes 1476 Laurids Rohdes Kapel, efter en maaskee dengang død tidligere Borgmester, senere Byfoged; det tilhørte Skomagernes Gilde, og i dette Kapel har da rimeligvis staaet det Alter for Skomagernes Helgen St. Crispin, som nævnes 1485, og et ligeledes Skomagerne tilhørende Alter for St. Johannes Evangelist og hans Broder Jacob, som nævnes 1476²⁾.

¹⁾ A. Petersen: *Kjøge Byes Historie* S. 221.

²⁾ Franziska Carlsen: *Gammelkjøgegaard* I, S. 43.

Alle Kirkens Piller ere ottekantede; først med Buerne begynde Profiler og Stadværk. Unægtelig see disse Piller noget stumpedede ud i Sammenligning med tilsvarende i de tyske Hallekirker eller herhjemme i Kirkerne i Maribo og Stege. Den hele Bygningsmaade med Højkirke uden Vinduer, som jo iøvrigt træffes i mange af vore Kjøbstadskirker, skyldes økonomiske og konstruktive Hensyn saa vel som Ønsket om at have en Kirke, hvis Tag kunde brænde, uden at Bygningen derved blev helt ødelagt.

Det mægtige Taarn, som er 39 Fod bredt, har man øjensynligt haft Møje med at faae tilstrækkeligt slankt. Den underste Deel er, som Kirken, opført udelukkende af røde Munkesten. Da man naaede op over Sideskibenes Tage, fortsattes der med afvejlende Lag af Kridtsten og gule Mursten, og i et derpaa følgende Stykke af røde Munkesten anbragtes en Række Lydhuller. Dog har man ikke fundet Taarnet slankt nok og derfor bygget paa til den nuværende Højde og med en ny Række Lydhuller.

Hvornaar dette er sket, er atter vanskeligt at sige. De øverste Lydhuller ere rundbuede, hvad der leder Tanken hen paa Tiden kort før eller efter Reformationen. Taggavlsblandingerne see dog helt middelalderlige ud. I den østlige Taggavl findes en lille muret Karnap bestemt til at optage en Lygte, der tjente som Sømærke. Om at bytte disse smukke Taggavle med et Spir, som man har anseet for ønskeligt, bør der aldrig blive Tale. Derimod vel om at gjengive Kirkens Vinduer deres murede Stadværk og deres Støttepiller en mere stilret Afdækning.

Hvad der giver Kjøge Kirke dens Hygge er for en stor Del det Udstyr, den har faaet i Tiden efter Reformationen. Af dette maa først nævnes en Række Stole i det nordre Sideskib, fra det 16. Aarhundrede, men endnu halvt middelalderlige i Stilen med Øvrighedspersoners og Haandværksmestres udskaarne Skjolde, Bomærker o. s. v. De vare rimeligvis oprindeligt anbragte i Hovedskibet, men have maattet vige Pladsen for de mere pragtfulde Renaissance-

stole, som man begyndte at opsætte 1595 under Chr. IV. Disse ere nu egemalede, men vare tidligere, dog vel neppe fra første Færd, malede blaa.

1613 skjænkede Borgmester Claus Bagger i Anledning af Calmarkrigens heldige Tilendebbringelse Kirken den smukke Døbefont af sort og brunt belgisk Marmor, til hvilken Borgmester Hans Christensen Humble og Hustru 1635 gav et skjønt og vægtigt Døbefad af Sølv. Fonten havde, som ovenfor berørt, tidligere sin Plads i den inderste Afdeling af det søndre Vaabenhus, efter 1866 blev den anbragt i Choret og er nu flyttet ned til Indgangen fra Taarnet.

Prædikestolen fra 1624 er rigt udskaaen med en smuk Dør og en 3 Etager høj Lydhimmel, i hvis nederste Etage sees en Fremstilling af Jesu Daab.

I 1642 opsatte Christen Skeel til Fusingø og Beritte Rud til Vallø et Pulpitur over Indgangen fra det søndre Vaabenhus, prydet med deres Ahners Vaaben.

Altertavlen endelig er fra 1652, da Bartholomæus Contrafejer fik 5 Rdl. for at tage den gamle Altertavle ned og sætte den nye op. Næste Aar fik han 250 Rdl. for at staffere (o: male og forgylde) den. Paa Tavlen er fremstillet 6 Optrin af Christi Liv foruden de 4 Evangelister, Adam og Eva, Moses og Johannes den Døber, nogle allegoriske Figurer og Byens Vaaben.

Naar jeg endnu nævner Messingballustrene fra det tidligere højere Chorgitter, som ere skjænkede af Kjøge Borgere i 1682, de 4 Lysekroner og en Række Epitaphier, af hvilke de over Chr. Caspersen Schøller († 1677), Rasmus Christensen Schøller († 1690) og Provst Oluf Chr. Luxdorph († 1676) med deres Hustruer og med Malerier maaskee af Wuchters eller Ditmar ere de i kunstnerisk Henseende værdifuldeste, tror jeg at have henledet Opmærksomheden paa, hvad der er mest seeværdigt i Kirken. Orgelet blev ombygget 1850 af Markussen & Søn i Aabenraa; det kunde trænge til en anden Façade.